

rih (Ebû'l-Fazl), II, 239-657; III, 9-218; a.mlf., *Câmi'u'l-beyân* (Bulak), IV, 118; V, 147-151; IX, 114-163; X, 3-41; XXI, 11-16; XXVI, 59-61; XXX, 163-166, 432-433; Mâtürîdî, *Âyât ve süver min Te'vîlâtî'l-Kur'ân* (nşr. Ahmet Vanlıoğlu – Bekir Topaloğlu), İstanbul 2003, s. 83-84; Hâkim, *el-Müstedrek*, II, 604, 609; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, II, 253-254, 331-332; III, 170; IV, 214; Kurtubî, *el-Câmi'*, VIII, 61-77; XI, 110-111; XX, 122-129; Makrîzî, *İmtâ'u'l-esmâ'* (nşr. M. Abdülhamîd en-Nümeysî), Beyrut 1420/1999, I, 6-7; ayrıca bk. tür.yer.; *Tecrid Tercemesi*, Mukaddime, I, 1-27; II, 756-767; VI, 13-52; VII, 28-30; Süyûtî, *el-Likân*, I, 129-130; Muhammed b. Abdülbâkî ez-Zürkânî, *Şerhu'l-Mevâhib*, Kahire 1329 → Beyrut 1393/1973, I, 97 vd.; Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ'*, I, 230-231; Mahmûd Paşa el-Felekî, *et-Ta'vîmü'l-'Arabî kable'l-İslâm* (trc. Mahmûd Sâlih el-Felekî), Kahire 1389/1969, s. 33-44; L. Caetani, *İslâm Tarihi* (trc. Hüseyin Câhid), İstanbul 1924-27, I-X, tür.yer.; W. M. Watt, *Mahomet à la Mecque* (trc. F. Dourveil), Paris 1958; a.mlf., *Mahomet à Medine* (trc. Guillemin-Vaudou), Paris 1959; a.mlf., *Peygamber ve Devlet Adamı Hz. Muhammed* (trc. Ünal Çağlar), İstanbul 2001; Hamîdullah, *Hiz. Peygamberin Savaşları ve Savaş Meydanları* (trc. Salih Tuğ), İstanbul 1962; a.mlf., *el-Veşâ'iku's-siyâsiyye*, Beyrut 1389/1969; a.mlf., *İslâm'ın Doğuşu* (trc. Murat Çiftkaya), İstanbul 2002; a.mlf., *İslâm Peygamberi* (trc. Salih Tuğ), İstanbul 1424/2003, I-II; a.mlf., "Hicret Takvimi ve Nesi Meseleleri ile Hicri ve Gregorien Takvimleri için Yeni bir Konkordans (Tekabül Cedveli) Denemesi", a.e., II, 1171-1191; a.mlf., "Hz. Peygamber'in İslâm Öncesi Seyahatleri" (trc. Abdullah Aydın), *İİFD*, sy. 4 (1980), s. 327-342; Mustafa Fayda, *İslâmiyetin Güney Arabistan'a Yayılışı*, Ankara 1982, s. 23-134; a.mlf., *Allah'ın Kılıcı Halid Bin Velid*, İstanbul 1992, s. 69, 99-239; a.mlf., "Hz. Peygamber'in Müşrik Araplara Karşı Siyasetinin Son Safhası", *Ebedi Risalet*, İzmir 1993, I, 121-126; Köksal, *İslâm Tarihi* (Mekke), I-VII, tür.yer.; a.e. (Medine), I-XI, tür.yer.; Gülgün Uyar, *Hiz. Muhammed'in Risâlet Öncesi Hayatına Dair Bazı Rivayet Farklarının Tesbiti* (yüksek lisans tezi, 1993), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü; Ahmet Sezikli, *Hiz. Peygamber Devrinde Nifak Hareketleri*, Ankara 1994, tür.yer.; Mehmet Apaydın, *Resûlullah'ın Günlüğü*, İstanbul 1995; Martin Lings, *Hiz. Muhammed'in Hayatı* (trc. Nazife Şişman), İstanbul 1998; Serdar Özdemir, *Hiz. Peygamberin Serriyyeleri*, İstanbul 2001; M. Abdülhay el-Kettânî, *Hiz. Peygamber'in Yönetimi: et-Terâtibu'l-idâriyye* (trc. Ahmet Özel), İstanbul 2003, I-II; İmâdüddin Halil, *Muhammed Aleyhisselâm* (trc. İsmail Hakkı Sezer), İstanbul 2003; İbrahim Sarıçam, *Hiz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, Ankara 2003; Kasım Şulul, *İlk Kaynaklara Göre Hz. Peygamber Devri Kronolojisi*, İstanbul 2003; Mustafa S. Küçükkaçı, *Cahiliye'den Emevîler'in Sonuna Kadar Haremeyn*, İstanbul 2003, tür.yer.; Elşad Mahmudov, *Sebep ve Sonuçları Açısından Hz. Peygamber'in Savaşları* (doktora tezi, 2005), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü; Bünyamin Erul, "Hz. Peygamber'in Risalet Öncesi Hayatına Farklı Bir Yaklaşım", *Diyanet İlmî Dergi, Peygamberimiz Hz. Muhammed (SAV) -Özel Sayı*, Ankara 2000, s. 33-66; Mehmet İpşirli, "Elçi", *DİA*, XI, 3-4.

MUSTAFA FAYDA

II. ŞAHSİYETİ

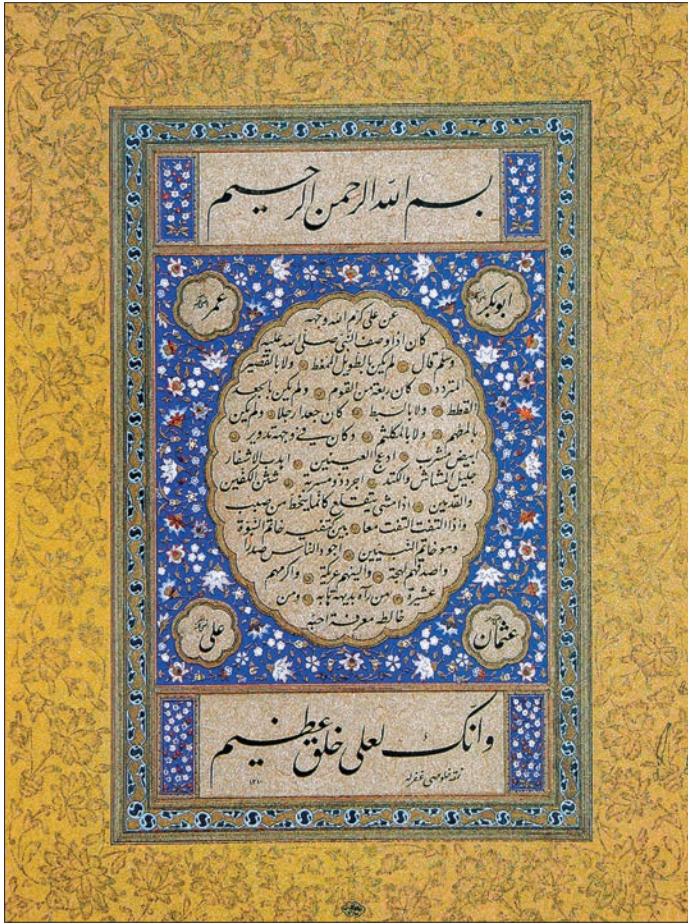
A) İsimleri. Hz. Peygamber kendine has beş adının bulunduğunu, bunların Muhammed, Ahmed, Mâhî, Hâşir ve Âkîb olduğunu, bu isimlerin daha önce kullanılmadığını söylemiştir (Buhârî, "Menâkıb", 17, "Tefsîr", 61/1; Müslim, "Fezâ'il", 124, 125, 126). Muhammed, Resûl-i Ekrem'in en çok bilinen adı olup "övgüye değer bütün güzellikleri ve iyilikleri kendinde toplayan kişi" anlamına gelmektedir. Kur'an-ı Kerim'de, "Muhammed ancak bir peygamberdir" (Âl-i İmrân 3/144); "Muhammed sizin erkeklerinizden hiçbirinin babası değildir" (el-Ahzâb 33/40); "Rableri tarafından hak olarak Muhammed'e indirilene inananların günahlarını Allah bağışlamıştır" (Muhammed 47/2); "Muhammed Allah'ın elçisidir" (el-Feth 48/29) meâlindeki âyetlerde geçen bu isim aynı zamanda kırk yedinci sûrenin adıdır. Hz. Peygamber'in en çok kullanılan ikinci ismi Ahmed'dir. Bu isim de "hamd" kökünden türemiş olup "Allah'ı herkesten daha iyi ve daha çok öven; herkesten daha çok övülen" mânalarına gelmektedir. Ahmed ismi Kur'an-ı Kerim'de bir yerde geçmekte ve burada, Hz. İsa'nın İsrâiloğulları'na kendisinden sonra gelecek Ahmed adındaki peygamberi müjdelediği belirtilmektedir (es-Saf 61/6). Yuhanna İncili'ndeki Parakletos kelimesiyle de bu adın kastedildiği ifade edilmektedir (bk. FAKALİT). Mâhî ismi küfrün onun eliyle yok edileceğini, Hâşir kıyamet gününde insanların onun ardından giderek haşrolacağını, Âkîb da kendisinden sonra hiçbir peygamberin gelmeyeceğini bildirmektedir. Resûlullah'ın yine kendi isimlerinden olduğunu söylediği diğer adlar

arasında "nebiyyü'l-melhame" (kendisi için savaşın meşrû kıldığı peygamber) (*Müsned*, IV, 395, 404), Mukaffî (son peygamber), "nebiyyü't-tevbe" ve "nebiyyü'r-rahme" (tövbe etmeyi ve merhametli olmayı insanlara öğreten) (Müslim, "Fezâ'il", 126) bulunmaktadır. Hadislerde Resûl-i Ekrem'in daha başka adlarından bahsedilmesi, yukarıdaki beş ismin sadece ona has olduğunu (*Tecrid Tercemesi*, IX, 252), öteki isimlerinin diğer peygamberlere de verilebildiğini göstermektedir. Hz. Peygamber'in yaygın adlarından biri de Mustafâ olup "seçilmiş" anlamında bir sıfattır. Bir hadiste, "Allah Teâlâ, İbrâhim'in çocuklarından İsmâil'i seçti; İsmâil'in çocuklarından Kinâneoğulları'nı, Kinâneoğulları'ndan Kureys'i, Kureys'ten Hâşimoğulları'nı ve Hâşimoğulları'ndan da beni seçti" (Müslim, "Fezâ'il", I; Tirmizî, "Menâkıb", I); bir diğerinde, "Ben son peygamberim (âkîb), ben seçilmiş (mustafâ) nebîyim" (*el-Müsned*, VI, 25) denilmiştir. Kur'an-ı Kerim'de Resûl-i Ekrem için "müzekkir" (el-Gâşîye 88/21), "beşîr" (el-İsrâ 17/105; Fâtır 35/24), "şâhid, mübeşşir, nezîr, dâî ilallah, sirâc" (el-Ahzâb 33/45, 46) ve "rahmet" (el-Enbiyâ 21/107) gibi isimler de zikredilmektedir. Abdullah b. Selâm, Tevrat'ta Allah'ın ona verdiği adlardan birinin "mütevekkil" olduğunu söylemektedir (Dârimî, "Muqaddime", 2). Bu konuda müstakil eserler kaleme alınmış olup Hz. Peygamber'in 300'ü aşkın adı ve sıfatı hakkında bilgi verilmiştir.

B) Şemâilî ve Üstünlükleri (Hasâis). Resûl-i Ekrem'in ilk bakışta insana güven veren bir görünümü olduğu belirtilmektedir. Nitekim Medine'ye hicret ettiği za-

Filipeli
Ahmed Arif'in
Hz. Muhammed'in
bazı isimlerini
ve hadislerini
ihtiva eden
sülûs nesih
murakkaından
bir kıta
(İÜ Ktp.,
İbnülemin,
nr. 285-752)

Hulûsî
Efendi'nin
ta'lik
hilye-i şerif
levhası
(Ekrem
Hakkı
Ayverdi hat
koleksiyonu)

man onu ziyaret edip ilkdefa gören yahudî âlimi Abdullah b. Selâm bu yüzün sahibinin yalancı olamayacağını söylemiştir (Tirmizî, "Şifâtü'l-kıyâme", 42; İbn Mâce, "İkâme", 174). Hz. Peygamber'in güzelliği kendisini görenleri etkilerdi. Onu tasvir etmek isteyen sahâbîler yüzünü aya, güneşe benzetmişler ve on dördüncü gecesindeki aydan daha güzel olduğunu ifade etmişlerdir (Dârimî, "Muḳaddime", 10; Müslim, "Fezâ'il", 109).

Resûl-i Ekrem'in şemâilini onun en yakınında bulunanlardan Hz. Ali, Enes b. Mâlik, Berâ b. Âzib gibi sahâbîler tasvir etmiştir. Bunlar arasında Resûlullah'ın terbiyesi altında yetişen üvey oğlu Hind b. Ebû Hâle'nin tasviri meşhurdur. Hind'in belirttiğine göre Allah'ın elçisi iri yapılı ve heybetliydi. Yüzü ayın on dördü gibi parlaktı. Uzuna yakın orta boylu, büyükçe başlı, saçları hafif dalgalıydı. Saçı bazan kulak memesini geçerd. Rengi nûrânî beyaz, alnı açık, kaşları hilâl gibi ince ve sıkıydı. Burnu ince, hafifçe kavisliydi. Sakalı sık ve gür, yanakları düzdü. Bütün organları birbiriyle uyumlu olup ne zayıf ne de şişmandı. Göğsü ile iki omuzunun arası genişçe, mafsalları kalıncaydı. Bilekleri

uzun, avucu genişt. Yürürken ayaklarını yere sert vurmaz, sakın fakat hızlı ve vakarlı yürür, meyilli bir yerden iniyormuş görünümü verirdi. Bir tarafa döndüğünde bütün vücuduyla dönerdi. Konuşmadığı zaman daha çok yere doğru bakar ve düşünceli görünürdü. Arkadaşlarıyla yürürken onları öne geçirir, kendisi arkadan yürürdü. Yolda karşılaştığı kimsele-re önce o selâm verirdi" (İbn Sa'd, I, 422; Taberânî, XXII, 155-156; Beyhakî, II, 154-155; Heysemî, VIII, 273-274; ayrıca bk. HİL-YE; ŞEMÂİL).

Kur'an-ı Kerim'de ve hadislerde dünya ve âhirette sadece Hz. Peygamber'e ve onun ümmetine bazı meziyetlerin verileceği belirtilmektedir. Bu özel durum Resûl-i Ekrem'in diğer peygamberlerden, insanlardan ve hatta meleklerden üstün olduğunu ortaya koymaktadır. Allah Teâlâ'nın bütün peygamberlerden Resûl-i Ekrem'e inanmaları ve kendisine yardım etmeleri için söz alması (Âl-i İmrân 3/81), onu bütün varlıklara peygamber gönderip rahmet vesilesi kılması (el-Enbiyâ 21/107; Sebe' 34/28), kendisini son peygamber olarak gönderip dini onunla tamamlaması (el-Ahzâb 33/40), varlığının sade-

ce inananların değil inanmayanların da dünyada ilâhî azapla yok olup gitmesine engel olması (el-Enfâl 8/33, 34), Allah'ın insanlar içinde sadece onun adına yemin etmesi (el-Hicr 15/72), diğer peygamberlere adlarıyla hitapta bulunurken ona "nebî" ve "resûl" diye yüceltici bir üslûpla hitap etmesi (el-Mâide 5/41, 67; el-Enfâl 8/64, 65), sahâbîlerin ona birbirlerine seslenir gibi seslenmelerine izin vermemesi (en-Nûr 24/63), onun bütün günahlarını başışılması (el-Feth 48/2), kıyamete kadar değişmeyecek olan Kur'an-ı Kerim'i ona vermesi (el-Hicr 15/9), kendisini isrâ ve mi'rac ile şereflendirmesi (el-İsrâ 17/1; en-Necm 53/3-18), âhirette en yüksek derece olan vesîle, fazîle ve makâm-ı mahmûdu, ümmetini âhîret sıkıntılarından kurtaracak olan şefaati sadece ona lutfetmesi kendisine olan üstün muhabbetini ve ona verdiği şerefi göstermektedir.

Cenâb-ı Hak, Resûl-i Ekrem'in ümmetini en hayırlı ümmet kabul etmiştir (Âl-i İmrân 3/110). Ümmetine ganimetler helâl, yeryüzü temiz ve mescid kılınmış (el-Enfâl 8/68, 69; Buhârî, "Teyemmüm", 1; Müslim, "Mesâcid", 3), din konusunda kendilerine zorluk ve güçlük yüklenmemiş (el-Hac 22/78), en hayırlı gün olan cuma özellikle onlara tahsis edilmiş (el-Cum'a 62/9; Buhârî, "Cum'a", 1; Müslim, "Cum'a", 17-22), yaptıkları az işe çok sevap verilmiş (Buhârî, "İcâre", 11; "Enbiyâ", 50), gönüllerinden geçen kötü düşünceler bağışlanmış (Buhârî, "Eymân", 15; Müslim, "İmân", 201), yeryüzünün şahitleri sayılmış (el-Bakara 2/143; Buhârî, "Şehâdât", 6; Müslim, "Cenâ'iz", 60) ve

Aziz Efendi'nin celi ta'lik hatla yazdığı Hz. Peygamber'i öven âyet (el-Kalem 68/4) kompozisyonu (Muhiittin Serin koleksiyonu)

namazda bağladıkları saflar meleklerin safları gibi değerli kabul edilmiştir (Müslim, "Mesâcid", 4; ayrıca bk. HASÂİSÜ'N-NEBÎ).

C) Ahlâkı. Hz. Peygamber kıyamete kadar gelecek insanlara örnek bir şahsiyet, davranışlarından ders alınacak bir rehber olarak gönderildiği için (el-Ahzâb 33/21) hayatın her yönünü kapsayan üstün bir ahlâkla donatılmıştır (el-Kalem 68/4). Devlet başkanlığından aile reisliğine kadar her sahada üstün bir ahlâk ortaya koymuştur. İlâhî destek ve denetim altında bulunduğu ve gerektiğinde rabbinin yardımını gördüğü halde sıradan bir insan gibi hayatın bütün zorluklarını yaşamıştır. Onun bütün hayatı kucaklayan bu tabii yaşama biçimi, ahlâkının her devirde birbirinden farklı insanlar tarafından örnek alınabileceği inancını güçlendirmiştir.

Hız. Âişe, Resûlullah'ın ahlâkının Kur'an'dan ibaret olduğunu belirtmiş (Müslim, "Müşâfirîn", 139), Hz. Peygamber de Cenâb-ı Hak tarafından en güzel şekilde eğitildiğini ifade etmiştir (Münâvî, I, 429). Resûl-i Ekrem güzel ahlâk üzerinde özellikle durmuş, ahlâkî erdemleri tamamlamak için gönderildiğini söylemiş (el-Muavatta', "Hüsnu'l-huluk", 8; Müsned, II, 381) ve yüzünü güzel yarattığı gibi huyunu da güzelleştirmesi için Allah'a dua etmiş (Müsned, I, 403; VI, 68, 155), mükemmel imanın güzel ahlâkî olmakla sağlanabileceğini bildirmiştir (Ebû Dâvûd, "Sünnet", 15; Tirmizî, "Raâdâ", 11). Onun başkalarına tavsiye ettiği ahlâk ilkelerini hayatı boyunca uygulaması (Buhârî, "Rikâk", 18) bu ilkelerin daha çok benimsenmesini sağlamıştır.

Hız. Peygamber'in insanları kendisine hayran bırakan özelliklerinden biri de herkese değer vermesi ve hiçbir şekilde nezaketi ihmal etmemesidir. Gördüğü insanlara ayırım yapmadan önce o selâm verir, erkeklerle tokalaşır, muhatabı elini bırakmadıkça o da bırakmazdı. Karşısındakine bütün vücuduyla dönerek konu-

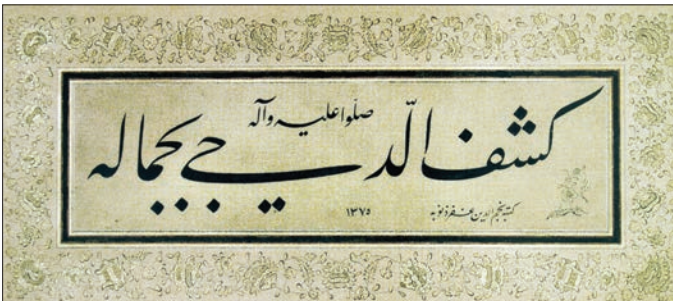
şur ve muhatabı yüzünü çevirmedikçe Resûl-i Ekrem de çevirmezdi (Tirmizî, "Şıfatü'l-kıyâme", 46). İnsanlara güzel söz söyler, güleryüz gösterir ve böyle davranmanın sevap olduğunu söylerdi (Buhârî, "Şulh", 11, "Edeb", 68; Tirmizî, "Birr", 36). İki şeyden birini yapmakta serbest bırakıldığında kolay olanı tercih ederdi (Buhârî, "Menâkıb", 23; Müslim, "Fezâ'il", 77). Kendisi binek üzerindeyken yanında bir başkasının yaya yürümesinden rahatsızlık duyardı (Ebû Dâvûd, "Edeb", 127, 128; Nesâî, "İsti'âze", 1). Kendisini evlerine davet edenleri kırmaz ve gönülllerinin hoş olması için orada nâfile namaz kılardı. Birinin yanlış bir davranışını veya uygun olmayan kıyafetini gördüğü zaman utandırmamak için ona hatasını söylemez, bu uyarıyı başkalarının yapmasını tercih ederdi (Ebû Dâvûd, "Tereccül", 8; "Edeb", 4). Ağzından çirkin söz çıkmaz, ahlâkı güzel olanın hayırlı insan olduğunu söylerdi (Buhârî, "Edeb", 38). Hayatında hiçbir kadını ve köleyi dövmemiş, şahsına yapılan haksızlıktan dolayı intikam almamıştır (Müslim, "Fezâ'il", 79). On yıl boyunca hizmetinde bulunan Enes b. Mâlik'e bir defa bile kızmamış, yaptığı bir hata yüzünden onu azarlamamıştır (Müslim, "Fezâ'il", 51). Son derece edepli ve hayânın imandan olduğunu söylerdi. Bir şeyden hoşlanmadığının ancak yüzünden anlaşıldığı, hanımların bazı özel hallerine dair sordukları sorulara cevap verirken oldukça zorlandığı belirtilmektedir (Buhârî, "Hayız", 13, 14, "Şalât", 8, "Menâkıb", 23, "Edeb", 72, 77).

Hız. Âişe, Resûl-i Ekrem'in ahlâkından söz ederken onun kötülüğe kötülükle karşılık vermediğini, insanları bağışlayıp kusurağını görmezden geldiğini söyler (Tirmizî, "Birr", 69). Görgüsüz bedevilerin kaba davranışlarına rağmen bu davranışlar karşısında gülümsemekle yetinirdi (Ebû Dâvûd, "Edeb", 1; Nesâî, "Kasâme", 23, 24). Ganimet dağıtırken kendisine âdil davranılmadığını söyleyen bir kimsenin saygısızlığına kızmakla beraber Hz. Mü-

sâ'nın daha ağır hakaretlere sabrettiğini belirterek tahammül göstermiş (Buhârî, "Farzû'l-ıhumus", 19; "Megâzî", 56), Huneyn Gazvesi'nden dönerken ganimetleri bir an önce taksim etmesini isteyen bedvî Araplar'a kendisinin cimri olmadığını, elinde sayılamayacak kadar çok mal bulunsa bile hepsini kendilerine paylaştıracığını ifade etmiştir (Buhârî, "Cihâd", 24). Bir yolculukta mola verildiğinde Resûl-i Ekrem'in ağaca asılı kılıcını alarak, "Şimdi seni benim elimden kim kurtaracak?" diyen bir bedeviye, "Allah kurtaracak" diye cevap vermiş, bu cevabın şaşkınlığıyla kılıcını elinden düşüren bu şahsa, "Ya şimdi seni benim elimden kim kurtaracak?" diye sorduktan sonra kendisini serbest bırakmıştır (Buhârî, "Cihâd", 84; Müslim, "Müşâfirîn", 311). Kötü isim yapmış biri dahi ziyaretine geldiğinde onu huzuruna kabul eder, kendisine güleryüz gösterip ikramda bulunurdu (Buhârî, "Edeb", 38, 48).

Resûlullah, şahsına yapılan kabalıklar ve kusurları anlayışla karşılamakla birlikte tavsiye ettiği ibadetlerle yetinmeyip daha fazla ibadet yapmaya kalkışanları veya yapılmasında sakınca görmediği davranışlardan sakınmaya çalışmaları hoş görmezdi. Onların, "Biz senin gibi değiliz; Allah senin bütün günahlarını bağışlamıştır" demelerine öfkelenir ve Allah'tan en çok korkan ve O'nu en iyi bilen kendisi olduğunu söylerdi (Buhârî, "İmân", 13; Müslim, "Fezâ'il", 127, 128). Verdiği hükme itiraz edenlere, gereksiz soru soranlara ve âyetler üzerinde ihtilâfa düşenlere öfkelenirdi (Buhârî, "Müşâkât", 6-8; Müslim, "Fezâ'il", 138, "İlim", 2).

Resûl-i Ekrem müslümanlara karşı çok merhametliydi. Yaptığı bazı nâfile ibadetleri onların da coşkuyla ifa ettiğini görünce bunların farz kılınabileceğini ve sonuçta müslümanların zor durumda kalacağını düşünerek bu tür ibadetleri yapmaktan vazgeçerdi (Buhârî, "Teheccüd", 5). Çocuklara da sonsuz bir şefkat gösterirdi; onları kucaklayıp öper, başına basardı (Buhârî, "Cenâ'iz", 32). Duada bulunması için kucağına verilen bebeklerin üstünü kirletmesini önemsemez (Buhârî, "Vuđû", 59), kız ve erkek torunlarını omuzuna alıp mescide gider, hatta onlar omuzunda iken namaz kılardı (Buhârî, "Şalât", 106). Namaz sırasında ağlayan bir çocuğun sesini duyunca namazı çabuk kıldırırdı (Buhârî, "Ezân", 65). Kadınların hiçbir şekilde incitilmesini istemezdi. Kur'an-ı Kerim'de onun müminlere olan düşkünlüğünden, şefkat ve merha-

Necmeddin Okyay'ın Hz. Muhammed'in cemâlini öven celi ta'lik bir levhası (İÜ Ktp., İbnülemin, nr. K. 787)

MUHAMMED

metinden söz edilmiş, müslümanların sıkıntıya uğramasının onu çok üzdüğü bildirilmiştir (et-Tevbe 9/128).

Hız. Peygamber son derece cömertti. Kendisinden bir şey istendiği zaman ona çok ihtiyacı da olsa verirdi. Bir defasında yamaçta yayılan koyun sürüsünü görüp birkaç koyun isteyen bedeviye bütün sürüyü vermişti (Buhârî, "Cenâ'iz", 28; "Edeb", 39). Bir hanımın kendisi için dokuduğu bir kumaşı onun üzerinde göreyerek isteyen sahâbiye hemen çıkarıp hediye etmişti (Buhârî, "Libâs", 18). Sahâbilerin belirttiğine göre özellikle ramazan aylarında "yağmur yüklü rüzgâr"dan daha cömert olurdu (Buhârî, "Bed'ü'l-vahy", 5). Yardıma ihtiyacı bulunan herkesin yardımına koşar, yetimlerle ilgilenilmesini teşvik eder, dul kadınlara ve yoksullara yardım edenlerin Allah yolunda cihad etmiş gibi sevap kazanacağını söylerdi. Kölelerin bir emanet olduğunu ifade ederek köle sahiplerinin yediklerinden onlara da yedirmesi, giydiklerinden giydirmesi gerektiğini belirtir ve güçlerinin yetmeyeceği işlerin onlara yaptırılmamasını isterdi (Buhârî, "İmân", 22, "Büyü", 34, "Nafa'ât", 1, "Edeb", 24; Müslim, "Züh'd", 41). İlk vahiy sırasında duyduğu bazı endişeleri gidermek isteyen Hız. Hatice kendisine "Sen akrabaları koruyup gözetirsin, konuştuğun zaman dosdoğru konuşursun, işini görmekten âciz olanlara yardım edersin, fakirlerin elinden tutarsın, misafiri ağırlarsın ve haksızlığa uğrayan kimselere arkâ çıkarsın" demişti (Müslim, "İmân", 252).

Düşmanları bile Resûl-i Ekrem'in üstün şahsiyetini övmek zorunda kalırdı. Ebû Süfyan, ticaret için gittiği Suriye'de Bizans İmparatoru Herakleios'un Peygamber hakkındaki sorularına cevap verirken onun en belirgin özelliklerinin doğruluk, iffet, ahde vefa ve emanete riayet olduğunu söylemişti (Buhârî, "Bed'ü'l-vahy", 7). Dürüstlüğüyle tanındığı için Kur'an'da da belirtildiği gibi İslâm karşıtları onu yalanlayamamış ve Allah'ın âyetlerini inkâr etmeye yeltenmişlerdi (el-En'âm 6/33). Hız. Peygamber, toplumun hakları söz konusu olduğunda suçlu kim olursa olsun onu bağışlamaz, bu hususta kimsenin aracılığını kabul etmez, suçlu kendi çocuğu dahi olsa onu cezalandıracağını söylerdi (Buhârî, "Fezâ'ilü aşhâbi'n-nebi", 18). İstemeden birinin canını yaktığında ona kısas yapma yetkisi tanındı (Ebû Dâvûd, "Diyât", 14). Resûl-i Ekrem'e ödünç deve veren bir bedevî devesini kaba bir üslûpla geri isteyince sahâ-

bîler ona haddini bildirmek için harekete geçmişler, fakat Hız. Peygamber, "Alacak-lının konuşma hakkı vardır" diyerek onları teskin etmiş ve bedeviye daha iyi bir deve verilmesini söylemiştir (Buhârî, "Ve-kâlet", 5, 6; Müslim, "Müsâkât", 120). İslâmîyet'e ve Resûlullah'ın şahsına karşı ağır hakarete bulunanlar onun huzuruna çıkıp müslüman olduklarında canları teminat altına alınırdı (el-Muva'tta, "Nikâh", 20; Buhârî, "Megâzî", 23; Müslim, "Cihâd", 98). Resûl-i Ekrem cesaretiyle de tanınmıştı. Bir gece Medine'de korkunç bir ses duyulmuş, birçok kimse baskına uğradıkları korkusuna kapılıncâ o kılıcını alıp bir ata binmiş, şehrin etrafını tek başına dolaşarak müslümanlara endişe edecek bir şey olmadığını haber vermişti (Buhârî, "Cihâd", 24, 82).

D) Günlük Hayatı ve İbadeti. Hız. Peygamber Mekke'de önce dedesinin, ardından amcasının himayesinde büyümüşü. Bir ara çobanlık yapmış ve ticaretle uğraşmış, nihayet zengin bir hanım olan Hız. Hatice ile evlenmişti. Medine'ye hicret ettiğinde herhangi bir mal varlığı yoktu. Diğer muhacirler gibi o da bir süre ensarın yardımıyla geçindi. Bedir Gazvesi'nden sonra nâzil olan ve ganimetlerin beşte birinin Allah'a, resulüne, onun akrabalarına, yetimlere, yoksullara ve yolculara ait olduğunu bildiren âyet (el-Enfâl 8/41) Peygamber ailesinin başlıca geçim yolunu belirlemiş oldu. Resûl-i Ekrem'e büyük hayranlık duyan, Uhud Gazvesi'nde Mekkeliler'e karşı onun yanında savaşan, bu savaşta ölmesi halinde Benî Nadîr arazisindeki hurma bahçelerinin tasarrufunu Resûlullah'a bıraktığını bildiren yahudi din âlimi, mühtedî sahâbî Muhayri'k en-Nadrî, Uhud Gazvesi'nde ölünce bahçelerinin geliri Resûl-i Ekrem'e kaldı. Mekkeliler'le gizli bir anlaşma yapan Benî Nadîr yahudilerinin Medine'den sürgün edilmesi üzerine Hız. Peygamber ailesinin yıllık geçimine yetecek kadar miktarı onların topraklarında yetişen ürünlerden almaya başladı (Buhârî, "Megâzî", 14; "Nafa'ât", 3). "Fey" denilen bu tür gelirlerle fethedilen yerlerden alınan bazı mallar, Hayber ve Fedek arazilerinden gelen yıllık ürünün belli bir miktarı da ilâve edildi.

Böylece Medine'ye geldikten bir süre sonra maddî imkânlarla kavuşan Resûl-i Ekrem malını müslümanların ihtiyaçlarına harcar, kendisi son derece mütevazî bir hayat sürerdi. Rızkının ailesine yetecek kadar olmasını ister, canı ve malı emniyetle, vücudu sıhhatte, günlük yiyeceği yanında bulunan kimseyi bahtiyar sayar-

dı (Buhârî, "Rikâk", 17; Tirmizî, "Züh'd", 34). Elde ettiği geliri hemen ihtiyaç sahiplerine dağıttığı için bazan birkaç gün yemek yemediği, gün boyu aç kaldığı, evinde bir iki ay boyunca yemek pişmediği olurdu. Kendisi ve ailesi buğday ekmeğini pek nâdir görür, çok defa arpa ekmeği yer, bununla bile iki gün arka arkaya karınlarını doyuramazlardı (Buhârî, "Hibe", 1; Müslim, "Züh'd", 22, 34, 36; Tirmizî, "Züh'd", 38). Hız. Peygamber'in vefatı sırasında, daha önce bir yahudiye zîrhını rehin bırakarak aldığı 30 ölçek arpadan geriye pek az bir şey kalmış (Buhârî, "Cihâd", 89; "Farz'ü'l-ğumus", 3), tereke olarak da sadece bir katırla silâhı yanında sadaka olarak ayırdığı bir araziye bırakmıştı (Buhârî, "Veşâyâ", 1). Onun bu kadar sade yaşamının sebebi dünyanın insanı cezbeden güzelliklerine değer vermemesiydi. Uhud dağı kadar altını olsa borcunu ödeyeceği miktarı ayırıp geri kalanı üç gün içinde dağıtacağını söylerdi (Buhârî, "İstî'zân", 30; Müslim, "Zekât", 31). Yatağının yüzü tabaklanmış deriden, içi de yumuşak hurma lifindendi (Buhârî, "Rikâk", 17). Daha çok bir hasırın üzerinde yatar, hasırın vücudunda iz bırakması sahâbîlerini üzdüğü halde kendisi buna aldırılmazdı (Tirmizî, "Züh'd", 44). Oturması için kendisine minder verildiğinde minderi bir başkasına verip yere oturmaya tercih ederdi (Buhârî, "Şavm", 59). Kendisini ashabından üstün görmez, onların yaptığı işi o da yapardı. Hendek Gazvesi'nde hendek kazılırken kendisi de çalışmış, Kubâ Mescidi ve Mescid-i Nebevî inşa edilirken sırtında toprak ve kerpiç taşıymıştı (Buhârî, "Cihâd", 34, 161).

Evinin, ailesinin işlerini kendi görür, bu konuda kimsenin yardımını kabul etmezdi. Evde bulunduğu saatlerde ev işlerine yardımcı olurdu (Müsned, VI, 256). Genç bir hanım olan Hız. Âişe'nin arkadaşlarıyla birlikte eğlenmesine, mescidde yapılan bazı gösterileri seyretmesine izin verirdi (Buhârî, "İdeyn", 2; "Edeb", 81). Önüne getirilen yemekte kusur aramazdı; hoşuna giderse yer, gitmezse yemezdi (Buhârî, "E'çime", 21). Yakınında bulunanlara ve komşularına karşı lutufkârdı. İyi bir mümin olabilmek için komşularına iyi davranmak, onları rahatsız etmemek, kendisi için istediğini onlar için de istemek, komşusunun güvenini kazanmak, pişirdiğinden komşusuna ikram etmek gerektiğini söylerdi (Buhârî, "Menâkıbü'l-enşâr", 20, "Nikâh", 80, "Edeb", 31; Müslim, "İmân", 71-75, "Birr", 142; Tirmizî, "Birr", 28).

Hız. Peygamber ibadet etmekten derin bir zevk alır, İslâmiyet'in temeli olan namaz, zekât, hac ve oruç gibi ibadetlere büyük önem verirdi (Buhârî, "İmân", 2). Bazan ayakları şişinceye kadar namaz kıldığı olurdu (Buhârî, "Rikâk", 20). Bazan her namaz için abdest alır, bazan da bir abdestle birkaç namaz kılar. Farzlardan önce veya sonra sünnet namazları kılar, sabah namazının sünnetine hepsinden fazla ihtimam gösterirdi (Buhârî, "Ezân", 14, 16, "Teheccüd", 27; Müslim, "Müsâfirîn", 94, 96, 105, 304). Gecenin bir kısmında uyur ve dinlenir, özellikle son üçte birinde uyanıp doğrulur ve gökyüzüne bakarak Âl-i İmrân sûresinin son on bir âyetini okur, ardından sonuncusu vitir olmak üzere dokuz, on bir veya on üç rek'at namaz kılar (Buhârî, "Teheccüd", 10, 16, "Tefsîr", 3/17-20; Müslim, "Müsâfirîn", 105, 121). Yolculuk sırasında bineğinin üzerinde de nâfile namaz kılar. Ramazan ayının son on gününde mescidde itikâfa çekilerek bütün vaktini ibadetle geçirirdi (Buhârî, "İtikâf", 1, "Takşîr", 7-10; Müslim, "Müsâfirîn", 69, 74, 78, 79, 143).

Resûl-i Ekrem ramazan dışındaki oruçlarında bazan bir ay boyunca hiç oruç tutmayacağını düşündürecek kadar oruca ara verir, bazan da oruca hiç ara vermayacağı sanılacak kadar uzun süre oruç tutardı; ancak şâban ayının tamamına yakını oruçlu geçirirdi. Zaman zaman hiç iftar etmeden ardarda oruç tutar (savm-i visâl), bu sırada kendisini Cenâb-ı Hakk'ın yedirip içireceğini söyler, ancak açlığa dayanamayacakları gerekçesiyle başkalarının bu şekilde oruç tutmasına izin vermezdi (Buhârî, "Şavm", 20, 48-50, 52, 53; Müslim, "Şiyâm", 55-61, 172-180). Zekâta tâbi olacak kadar bir malı evinde iki üç günden fazla tutmadığı için hiçbir zaman zekât mükellefi olmadı. Hayatının son yılında Vedâ haccı diye bilinen ilk ve son haccını yaptı. Her yıl ramazan ayında Ceb-râil ile o güne kadar inen âyetleri birbirlerine okurlardı (Buhârî, "Fezâ'ilü'l-Kur'ân", 7). Resûl-i Ekrem her gün Kur'ân-ı Kerîm'in bir kısım sûrelerini, yatmadan önce Secde ve Mülk veya İsrâ ve Zümer sûrelerini okurdu (Tirmizî, "Fezâ'ilü'l-Kur'ân", 9, 21). Kendisi veya bir başkası rahatsızlandığı zaman ise Muavvizeteyn gibi bazı sûre ve âyetleri okurdu (Müslim, "Selâm", 50, 51).

Allah'ı her durumda anıp zikreden Hız. Peygamber'in (Müslim, "Hayız", 117) günlük dua ve zikirleri vardır. Her gün yet-

miş defadan fazla tövbe ve istiğfar ettiğini söyler, yerken ve içerken, evine girerken ve çıkarken, yatarken ve kalkarken, elbisesini değiştirirken çeşitli dualar okurdu. Dua etmek için belli bir zamanı seçmemekle beraber gündüz ve gecenin çeşitli saatlerinde, özellikle geceleyin ibadet etmek için kalktığında ve Baki' Mezarlığı'na gittiğinde uzun uzun dua ederdi (Buhârî, "Teheccüd", 1, "Da'avât", 3; Müslim, "Zikir", 42; Nesâî, "Cenâ'iz", 103).

Resûl-i Ekrem'in ibadetleri ölçülüydü. Aşabına güçlerinin yettiği kadar ibadet yapmayı tavsiye eder, Allah katında en değerli ibadetin az da olsa devamlı yapılması olduğunu söylerdi (Buhârî, "İmân", 43, "Şavm", 52; Müslim, "Müsâfirîn", 215-221). Bir gecede Kur'ân-ı Kerîm'i hatmetmek, sabaha kadar namaz kılmak, ramazan dışında bütün bir ay oruç tutmak gibi bir âdeti yoktu (Müslim, "Müsâfirîn", 139; Nesâî, "Kıyâmü'l-leyl", 17). Hız. Peygamber'in ne kadar ibadet ettiğini onun eşlerinden sorup öğrenen üç sahâbî günahları bağışlandığı için onun ibadette aşırıya gitmediğini, kendilerinin ise daha çok ibadet etmeleri gerektiğini düşünmüş, biri hayatı boyunca bütün gece namaz kılacağını, diğeri her gün oruç tutacağını, bir diğeri de ibadetini kesintiye uğratmamak için evlenmeyeceğini söylemişti. Resûl-i Ekrem onlara Allah'tan en çok korkan ve O'na en üstün saygıyı besleyenin kendisi olduğunu, bununla beraber bazan oruç tutup bazan tutmadığını, hem namaz kıldığını hem uyuduğunu, kadınlarla da evlendiğini söyleyerek verdikleri kararın yanlış olduğunu bildirmişti (Buhârî, "Nikâh", 1). Genç sahâbî Abdullah b. Amr b. Âs'ı eşini bile ihmal edecek derecede ibadete düşkünlüğünden dolayı uyarmış, ona vücudunun, gözünün, ailesinin ve misafirlerinin de kendisi üzerinde hakkı olduğunu hatırlatarak bazan oruç tutup bazan tutmamasını, bazan namaz kılıp bazan uyumasını tavsiye etmişti (Buhârî, "Teheccüd", 20; "Şavm", 54-59).

E) Eşleri ve Çocukları. Resûl-i Ekrem'in değişik zamanlarda on iki hanımı ve bir câriyesi (Mâriye) oldu. Hatice, Zeyneb ve Reyhâne kendisinden önce vefat etti. Hız. Hatice, Resûlullah'ın ilk eşi ve İbrâhim dışındaki bütün çocuklarının annesidir. Resûlullah'a ilk inanan kadın olması ve İslâmiyet uğrunda bütün servetini ortaya koyarak Allah'ın elçisini desteklemesi onun en önde gelen özellikleridir. Hatice'nin vefatından sonra Hız. Peygamber ilk müslüman-

lardan beş çocuk annesi Sevde bint Zem'a ile evlendi ve üç yıl boyunca sadece onunla evli kaldı. Sevde Resûl-i Ekrem'den beş hadis rivayet etmiştir. Resûlullah'ın bâkire olarak aldığı tek eşi hicretin 2. yılında evlendiği Hız. Âişe'dir. Âişe, ensâb ilmini ve Arap edebiyatını iyi bilen Hız. Ebû Bekir'in kızı olarak ilim ve kültür atmosferinde yetişti, müminlerin anneleri sayılan Peygamber eşleri arasında onun özel hayatının bilinmesine en büyük katkıyı sağladı ve en çok hadis rivayet eden yedi sahâbî arasında yer aldı. Resûl-i Ekrem, hicretin 3. yılında (625) Hız. Ömer'in yirmi yaşında dul kalan kızı Hafsa ile evlendi. Hafsa Resûl-i Ekrem'den altmış hadis rivayet etmiştir. Hız. Peygamber aynı yıl Zeyneb bint Huzeyme ile evlendi. Üç (veya sekiz) ay sonra vefat eden Zeyneb hadis rivayet etmemiştir. Ertesi yıl Habeşistan muhacirlerinden yaşlıca bir hanım olan Ümmü Seleme'yi nikâhladı. İlim bakımından Hız. Âişe'den sonra gelen ve hanımlarından en son vefat eden Ümmü Seleme 378 hadis rivayet etmiştir. Resûl-i Ekrem, hicretin 5. yılında (627) yapılan Benî Mustalik Gazvesi'nde esir düşen ve savaşta kocası ölen Cüveyriye bint Hâris'in fidesini ödedikten sonra ona evlenme teklif etti ve kabilelerine mensup bir hanımın Resûlullah ile evlenmesi onların İslâmiyet'i benimsemesini sağladı. Cüveyriye yedi hadis rivayet etmiştir. Hız. Peygamber aynı yıl, kocası Zeyd b. Hârise'den boşanan halasının kızı Zeyneb bint Cahş ile, "Onu sana nikâhladık" âyetinin (el-Ahzâb 33/37) işaretiyle evlendi. Zeyneb yirmi hadis rivayet etmiştir. Resûl-i Ekrem'in, Benî Kureyza Gazvesi'nde (Zilhicce 5 / Mayıs 627) esir alınanlar arasında bulunan Reyhâne bint Şem'un'u

Cennetü'l-baki'da Hız. Muhammed'in hanımlarına ait mezarlar (Hız. Âişe, Hafsa, Sevde, Zeyneb bint Cahş, Ümmü Habibe, Ümmü Seleme, Cüveyriye, Zeyneb bint Huzeyme, Safiyye)

MUHAMMED

âzat edip nikâhladığına dair rivayetlerin yanında onu câriye edindiğine dair zayıf bir rivayet de bulunmaktadır. Hicretin 7. yılında (628), ilk müslümanlardan olup kocasıyla birlikte Habeşistan'a hicret eden, kocası orada hristiyan olunca gurbet elde kalan, Kureyş kabilesinin reisi Ebû Süfyân'ın kızı Ümmü Habîbe ile evlendi. O da Hz. Peygamber'den almış beş hadis rivayet etmiştir. Resûl-i Ekrem, daha sonra Hayber Gazvesi'nde esir alınan ve ikinci eşi bu savaşta ölen Safiyye bint Huyeyy'i nikâhı altına aldı. Safiyye on hadis rivayet etmiştir. Aynı yıl, başından iki evlilik geçen Meymüne bint Hâris ile evlendi. Meymüne yetmiş altı hadis rivayet etmiştir. Resûlullah vefat ettiğinde geride dokuz eşi kalmıştır (Nevevî, s. 33). Onun nişanlanıp nikâh kıymaktan vazgeçtiği ve nikâhladığı halde bazı sebeplerle beraber olamadığı bazı hanımlarla ilgili rivayetler de nakledilmektedir (Abdûlmü'min b. Halef ed-Dimyâtî, s. 89-120; Zehebî, II, 253-261; ayrıca bk. ÜMMEHÂTÜ'L-MÜ'MİNİN).

Hayatının yaklaşık son on yılına kadar tek evli olarak yaşayan Hz. Peygamber'in bundan sonraki evliliklerinin her biri özel sebeplere dayanmaktadır. Bunları başlıca dört noktada toplamak mümkündür. 1. Dine son derece bağlı bazı müslüman hanımları kocaları ölüp dul kalmaları üzerine himaye etmek. 2. Araplar arasında evlilik konusunda yerleşmiş yanlış bazı âdetleri fiilî örneklerle değiştirmek. 3. Bir kabileden veya aileden kız alarak bu yolla İslâm toplumunun kaynaşıp bütünleşmesini sağlamak. 4. Kadınları ilgilendiren bazı özel bilgileri hanımları vasıtasıyla diğer

müslüman hanımlara öğretmek (geniş bilgi için bk. ÇOK EVLİLİK).

H. Peygamber'in dördü erkek, dördü kız olmak üzere sekiz çocuğu olmuş, oğullarının sayısının üç olduğu da söylenmiştir. Peygamberlikten önce doğan ve kendisinin Ebû'l-Kâsım künyesiyle anılmasına sebep olan ilk oğlu ve ilk ölen çocuğu Kâsım'ın ne kadar yaşadığı konusunda ihtilâf vardır (*DİA*, XXIV, 538). Onun ardından sırasıyla Zeyneb, Rukiyye, Ümmü Külsûm ve Fâtîma doğdu. Oğulları Tayyib ile Tâhir peygamberlikten önce vefat etti. Tayyib ile Tâhir'in iki ayrı çocuk değil Abdullah adlı bir oğlunun lakabları olduğu da rivayet edilmiştir (Belâzürî, I, 405; İbn Abdülber, IV, 1819; Nevevî, s. 28; Mizzî, I, 191). Cârîyesi Mâriye'den 8. yılda (630) doğan oğlu İbrâhîm on sekiz ay yaşadıktan sonra öldü. Resûl-i Ekrem'in soyu, kendisinden altı ay kadar sonra vefat eden küçük kızı Fâtîma'dan olma torunlarıyla devam etmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

el-Muva'tta, "Nikâh", 20, "Hüsnü'l-huluk", 8; *Müsned*, I, 403; II, 381; IV, 395, 404; VI, 25, 68, 155, 256; Dârimî, "Muqaddime", 2, 10; Bu-hârî, "Cum'a", 1, "Bed'ü'l-vahy", 5, 7, "İmân", 2, 13, 22, 43, "Vudû", 59, "Hayız", 13, 14, "Teyemmüm", 1, "Şalât", 8, 59, 106, "Ezân", 14, 16, 65, "İdeyn", 2, "Takşîr", 7-10, "Teheccüd", 1, 5, 10, 16, 20, 27, "Cenâ'iz", 28, 32, "İcâre", 11, "Şavm", 20, 48-50, 52, 53, 54-59, "İtikâf", 1, "Büyü", 34, "Vekâlet", 5, 6, "Müsâkât", 6-8, "Hibe", 1, "Şehâdât", 6, "Şulh", 11, "Veşâyâ", 1, "Cihâd", 24, 34, 82, 84, 89, 161, "Farzû'l-humus", 3, 5, 19, "Enbiyâ", 50, "Menâkıb", 17, 23, "Fezâ'ilü aşhâbi'n-nebi", 18, "Menâkıbü'l-enşâr", 20, "Megâzî", 14, 23, 56, "Tefsîr", 3/17-20, 61/1, 33/7, "Fezâ'ilü'l-Kur'ân", 7, "Nikâh", 1, 80, "Nafakât", 1, 3, "Etfime", 21, "Libâs", 18, "Edeb", 24, 29, 31, 38, 39, 48, 61, 68, 72, 77, 81, 90, 95, "İstîzân", 30, "Da'avât", 3, "Rikâk", 17, 18, 20, "Eymân", 15; Müslim, "İmân", 71-75, 201, 252, 299, "Hayız", 117, "Mesâcid", 3, 4, "Müsâfirîn", 69, 74, 78, 79, 94, 96, 105, 121, 139, 143, 215-221, 304, 311, "Cum'a", 17-22, "Cenâ'iz", 60, "Zekât", 31, "Şiyâm", 55-61, 172-180, "Müsâkât", 120, "Cihâd", 98, "Selâm", 50, 51, "Fezâ'il", 1, 51, 77, 79, 109, 124, 125, 126, 127, 128, 138, "Birr", 142, "İlim", 2, "Zikir", 42, "Zühd", 22, 34, 36, 41; Ebû Dâvûd, "Tereccül", 8, "Diyât", 14, "Sünnet", 15, "Edeb", 1, 4, 127, 128; Tirmizî, "Sıfatü'l-kıyâme", 42, 46, "Menâkıb", 1, "Ra'dâ", 11, "Birr", 28, 36, 69, "Zühd", 34, 38, 44, "Fezâ'ilü'l-Kur'ân", 9, 21; İbn Mâce, "İkâme", 174; Nesâî, "Kıyâmü'l-leyl", 17, "Cenâ'iz", 103, "Tahrîm", 9, "İstî'aze", 1, "Kasâme", 23, 24; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 422; VIII, 52-140; Belâzürî, *Ensâb*, I, 405; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* (nşr. Hamdî Abdülmecid es-Selefi), Musul 1404/1983, XXII, 155-156; İbn Fâris, *Esmâ'ü Resûlillâh ve me'ânihâ* (nşr. Mâcid ez-Zehabî), Küveyt 1409/1989; İbn Abdülber, *el-İstî'ab* (Bicâvî), IV, 1819; Beyhakî, *Şu'abü'l-imân* (nşr. M. Saîd b. Besyûnî Zağlûl), Beyrut 1410/1990,

II, 154-155; Nevevî, *es-Siretû'n-nebeviyye* (nşr. Abdür-raûf Ali – Bessâm Abdülvehhâb el-Câbî), Dimaşk 1400/1980, s. 28-30, 32-33; Abdûlmü'min b. Halef ed-Dimyâtî, *Kitâbü Nisâ'i Resûlillâh sallallahü 'aleyhi ve sellem ve evlâdühü ve men sâlefehu min Kureyş ve hulefâ'ihim ve gayrihim* (nşr. Fehmî Sa'd), Beyrut 1409/1989; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, I, 191; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, II, 109-223, 227-269; Heysemî, *Mecma'u'z-zevâ'id*, Kahire 1407, VIII, 273-274; Süyûtî, *er-Riyâzü'l-enika fi şerhi esmâ'i hayri'l-halika* (nşr. M. Saîd b. Besyûnî Zağlûl), Beyrut 1405/1985; Muhammed b. Yûsuf es-Sâlihî, *Ezvacü'n-Nebi* (nşr. M. Nizâmeddin el-Füteyyih), Dimaşk 1413/1992, s. 31-33; Münâvî, *Fezû'l-kadir*, I, 429; Şiblî Nu'mânî, *İslâm Tarihi: Asr-ı Saâdet* (trc. Ömer Rıza [Doğrul]), İstanbul 1347/1928, II, 842-1052; *Tecrid Tercemesi*, IX, 250-252; Ahmed eş-Şerebâsî, *Ma'a esmâ'i'l-Musta'fâ*, Kahire, ts. (Dârü's-ş-ş-a'b); Ali Yardım, *Peygamberimiz'in Şemâilî*, İstanbul 1997, s. 51-53, 65-67; Sâlih b. Abdullah b. Humejd – Abdurrahman b. Muhammed b. Abdurrahman b. Mellûh, *Meusû'atü Nađratî'n-na'im*, Cidde 1420/2000, I, 194, 415-519, 589-593; Celâl Yeniçeri, *Peygamber, Devlet Başkanı, Aile Reisi Hz. Muhammed ve Yaşadığı Hayat*, İstanbul 1420/2000, s. 299-308; M. Abdülhay el-Kettânî, *H. Peygamber'in Yönetimi: et-Terâtibu'l-idâriyye* (trc. Ahmet Özel), İstanbul 2003, I, 576-577, 586-587, 602, 630; II, 150, 154; Asri Çubukçu, "Kâsım", *DİA*, XXIV, 538.

M. YAŞAR KANDEMİR

F) Hitabet ve Fesahati. İnsanları irşad etmek üzere ilâhî vahyin tercümanı olarak gönderilen bir peygamberin içinden çıktığı toplumun dilini iyi bilmesi, güzel ve etkili konuşma yeteneğine sahip bulunması (fesahat ve belâgat) peygamberliğin özelliklerinden sayılır. Nübüvvetle görevlendirilen ve Firavun'a tebliğde bulunması emredilen Hz. Mûsâ'nın, "Sözlerimi iyi anlamaları için dilimdeki tutukluğu çöz" şeklindeki duası da (Tâhâ 20/27-28) buna işaret eder. Peygamberlerin, hitap ettikleri toplumun önemseydiği ilim ve sanatlarla desteklenmesi de etkili sayılmalarının bir gereği kabul edilmiştir. Nitekim büyüün revaçta olduğu bir topluma gönderilen Hz. Mûsâ'ya "asâ" ve "yed-i beyzâ" mucizeleri, tıbbâ önem verilen bir dönemde görevlendirilen İsmâ'ya tıpla ilgili mucizeler verilmiştir. Hz. Muhammed'in tebliğine ilk muhatap olan Arap toplumu şiir ve hitabette, belâgat ve fesahatte altın çağını yaşıyordu. Yılın belli mevsimlerinde kurulan panayrlarda şiir ve hitabet yarışmaları düzenleniyor, birinci gelen metinler ödüllendirilerek en kutsal mekân kabul edilen Kâbe'nin duvarına asılıyordu. Şairler ve hatipler toplumda kabile reislerinin arkasından yüksek bir mevkiye sahipti. Bu sebeple Hz. Muhammed'in böyle bir topluma pey-

Cennetü'l-baki'da Hz. Muhammed'in oğlu İbrâhîm ile kızları Ümmü Külsûm, Rukiyye ve Zeyneb'in mezarları

